

Ege Coğrafya Dergisi 27 (2), 2018, 183-194, İzmir-TÜRKİYE
Aegean Geographical Journal, 27 (2), 2018, 183-194, İzmir-TURKEY

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

KENTLERE FEMİNİST COĞRAFYA PERSPEKTİFİNDEN BAKMAK

Looking to the Cities through a Perspective of Feminist Geography

Güldane MİRİOĞLU

Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

guldane@hotmail.com

(Teslim: 24 Ekim 2018; Düzeltme: 19 Kasım 2018; Kabul: 26 Kasım 2018)

(Received: October 24, 2018; Revised: November 19, 2018; Accepted: November 26, 2018)

Abstract

Cities are the places where the diversities and inequalities are experienced in differences such as age, class, gender, and ethnicity. Within the discipline of geography, cities firstly have been discussed in respect to the location choices and distributions, but beginning from the 1970s, geographers have started to focus to the social dynamics and inequalities in the cities. The study of urban inequalities that started especially with the Marxist theory, primarily have focused on inequalities based on class for many years. Yet inequalities based on gender were ignored. Critiques of this ignorance have constructed the feminist urban studies. Studies trying to understand the urban inequalities on the basis of gender have become widespread in English geography literature in the 1980s. However, in Turkish geography literature, there is still a big gap. Therefore, the purpose of this study is to stress the importance of the feminist perspective for the urban geography studies in Turkish geography literature. Within this scope, in this article, the changing dimensions of feminist perspective on the space studies and on the development of the feminist urban geography are explained.

Keywords: Feminist geography, city, body, gender.

Öz

Kentler yaş, sınıf, cinsiyet, etnisite gibi farklar temelinde çeşitliliklerin ve eşitsizliklerin yaşandığı yerlerdir. Coğrafya disiplininde egemen paradigmaların etkisi ile başlangıçta lokasyon ve dağılımları bakımından ele alınıp incelenen kentler 1970'li yıllardan itibaren toplumsal dinamikler ve eşitsizlikler temelinde incelenmeye başlamıştır. Ancak 1970'li yıllarda özellikle marksist teori ile başlamakla birlikte kentsel eşitsizliklerin incelenmesinde de öncelikle sınıfa dayalı eşitsizlikler üzerinde durulmuş ve cinsiyete dayalı eşitsizlikler göz ardı edilmiştir. Bu göz ardı edişeye yönelik eleştiriler ise feminist kent araştırmalarını oluşturmuştur. İngilizce coğrafya literatürde kentsel mekâna dayalı eşitsizlikleri cinsiyet temelinde anlamak isteyen çalışmalar 1980'li yıllarda önemli bir yere gelmiş olmakla birlikte Türkçe coğrafya literatürde hâlâ büyük bir boşluk durumundadır. Bu nedenle bu çalışma Türkçe coğrafya literatürde kent coğrafyası çalışmalarında feminist perspektifin önemini vurgulamayı

amaçlamaktadır. Bu kapsamda makalede, mekânın ele alınışında feminist perspektif ve feminist kent coğrafyasının gelişimi değişen boyutlarıyla açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Feminist coğrafya, kent, beden, cinsiyet.

1. Giriş

Hızlı gelişen dinamik yapıları, içerisinde yaşayanlarla beraber içerisinde yaşamayan çok sayıda insanı da ilgilendiren üretim, toplama, dağıtım ve yönetim birimleri olmaları bakımından kentler refah, yoksulluk, adalet gibi toplumsal konuların odağıdır. Bu bakımdan kentler kamu yönetiminden planlamaya, mimarlıktan ekonomiye, coğrafyadan sosyolojiye birçok sosyal disiplin tarafından çeşitli boyutlarıyla incelenmektedir. Coğrafya disiplinde kentler öncelikle yerleşim birimleri olarak ele alınıp incelenmekteyken disiplinindeki paradigma değişiklikleri ve mekân kavramının değişen anlamı ile kentlerin ele alınış biçimi de değişmiştir. Kentlere feminist perspektiften bakmak da bu değişimin bir parçasıdır.

Türkçe coğrafya literatürde kadın konusunu ele alan ilk çalışmalar Erol Tümertekin'e aittir (Özgüç, 1998a; Özgüç ve Timor, 2006; Mirioğlu ve Arı, 2015). Hem cinsiyeti dikkate alan ilk çalışmaları yapması hem de konunun önemine değinmesi bakımından Tümertekin (1958b) daha 1950'lerde, coğrafyada cinsiyetin ihmal edildiği sorunu üzerinde durmuştur. Sözü edilen yayında Tümertekin (1958b), coğrafyada nüfus ve göç konusunda cinsiyet oranlarının göz ardı edildiğini söyleyerek bu konudaki öncelikli eleştiriyi yapmıştır. Yine 1950'li yıllarda Tümertekin, cinsiyete göre nüfusun dağılışı (1958a), iç göçlerin cinsiyete göre dağılışı (1958b), Türkiye'de tarımda kadın iş gücünün dağılışı (1958-1959) ve 1960'larda Türkiye'de tarımda kadın iş gücünün dağılışı ve değişimini (1964a, 1964b) incelemiştir.

Disiplinde konu ve değişken olarak kadınları ele alan çalışmalar çeşitlenmiş olmakla birlikte Özgüç (1998a, 1998b, 2008) başta olmak üzere 2010'lu yıllarda Tuncer (2012), Mirioğlu ve Arı (2015), Yüceşahin (2016) ve Deniz (2018), perspektif ve kavram olarak da feminist coğrafyaya yer açmaya çalışmışlardır. Bu konuda Özgüç (1998a) "*Kadınların Coğrafyası*" ile hem bu alandaki ilk Türkçe kitabı yayınlamış hem de coğrafyada kadınların ihmal edilmesini ve kadın

konularının ele alınışını geniş bir biçimde anlatmıştır. Ayrıca Özgüç (1998b) Türkiye'de coğrafya bölümlerinin gelişim seyrinde ilk kadın akademisyenler, coğrafya bölümlerinde kadın akademisyen sayıları, bu sayıların toplam sayıya oranı ve gelişimi ile kadın akademisyenlerin konularını incelemiştir; Türkiye'deki coğrafya bölümlerinde sosyal cinsiyet ilişkileri, cinsiyete dayalı eşitsizlik, erkek egemenliği, kadınların azınlık oluşu, kadın coğrafyacıların cinsiyete dayalı günlük rolleri ve bunun meslek durumları ile ilişkisi gibi konuları ele almıştır.

Özgüç (1998a) coğrafya disiplinde kadınların dışlanması, durumu, statüsü ve mücadeleleri ile kadınlara dair çalışmaların nasıl geliştiğini Türkçe literatürde ana hatlarıyla ele alan ilk yayındır. Bu kapsamda Özgüç (1998a), çevre ile ilişkiler, konut, yaşam kalitesi, demografik özellikler, iş bölümü ve iş yaşamı gibi konular çerçevesinde kırsal ve şehirsiz alanlar gibi farklı mekânsal ölçeklerde coğrafyada kadın konusunun ele alınışını kapsamlı bir biçimde anlatmış ve coğrafi araştırmada kadın bakış açısının gerekliliği üzerinde durmuştur. Bu bakımdan Özgüç (1998a) uluslararası literatürde coğrafi çalışmaların konusu olarak kadınları ele alan çalışmaları ve feminist coğrafyayı Türkçe literatüre tanıtan ilk yayındır. Mekânı feminist perspektifle cinsiyet ve mekânın karşılıklı inşası bakımından ele almayı öneren çalışmalar ise ancak 2000'li yıllarda yayınlanmaya başlamıştır.

Türkçe coğrafya literatürde cinsiyet ve kent ilişkisi ise 2010'lu yıllarda tartışılmaya başlanmış olup Deniz (2014), Deniz ve Özgür (2014) ile Yüceşahin ve Yazgan (2017) bunlara örnektir. Deniz (2014) ile Deniz ve Özgür (2014) Ankara kentinde LGBTT bireylerin deneyimlerini ele alırken, Yüceşahin ve Yazgan (2017) da kentsel mekânın cinsiyetleşmiş kullanımları, kentsel mekânda eril şiddet, tahakküm ve cinsiyetçi yaklaşımları günlük kentsel kullanımlardan örneklerle açıklamışlardır.

Coğrafya disiplini dışında cinsiyet ve kent ilişkisini ele alan Türkçe çalışmalar mimarlıktan

planlamaya, kamu yönetiminden sosyolojiye çeşitli disiplinlerde, 1990'lı yıllara dayanmakla birlikte, bilhassa 2000'li yıllardan itibaren artmıştır. Çok sayıda makale ve kitap bölümü (Alkan, 1999; Mackenzie, 2002; Atatuz, 2004; Kayasü, 2006; Oğuz ve Atatimur, 2008; Şentürk, 2009; Alkan, 2011; Lordoğlu, 2016; Garber, 2017)¹ ile birlikte 2000'li yıllarda cinsiyet ve kent ilişkisini ele alan kitaplar da çeşitlenmiştir. Alkan (2005), "*Yerel Yönetimler ve Cinsiyet. Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*" nda Ankara'da kadınların yerel yönetimler ve kent ile ilişkisini kentsel hizmetler çerçevesinde ele almış, Jarvis, Kantor ve Cloke'un 2012 yılında Türkçe'ye çevrilen "*Kent ve Toplumsal Cinsiyet*" adlı kitabı da Türkçe literatürde önemli bir boşluğu doldurmuş ve kent araştırmalarında cinsiyet konusu daha sık tartışılan bir konu haline gelmiştir. Günlük-Şenesen, G., Yücel, Y., Yakar-Önal, A., Ergüneş, E., ve Yakut-Çakar B. (2017) "*Kadınsız Kentler*" de Birleşmiş Milletler Kadın Dostu Kent Projesi kapsamındaki beş kent ile proje kapsamında olmayan beş komşu kentin belediye plan ve programlarını kadınların kent ile ilişkisi bakımından incelemişlerdir. Yine 2017 yılında TMMOB Şehir Plancıları Odası Kadın Komisyonu tarafından "*Toplumsal Cinsiyet ve Kent-Mekân*" konulu bir sempozyum düzenlenmiş, kent ve cinsiyet ilişkisini sorunsallaştıran çok sayıda araştırmanın yer aldığı bildiri kitabı yayınlanmıştır. Lordoğlu (2018) da İstanbul'da yaşayan bekâr kadınların günlük mekânsal deneyimlerini, toplumsal normlar, politika, şiddet ve güvenlik konuları çerçevesinde ele alan kapsamlı bir ampirik çalışma yapmıştır.

İngilizce literatürde 1970'li yıllara dayanan ve 1990'lı yıllarda yeni boyutlar kazanan feminist kent araştırmaları Türkçe literatürde 1990'lı yıllarda yeni görünmeye başlamıştır. Bununla beraber Türkçe literatürde, feminist coğrafyada kent araştırmalarının gelişimini anlatan herhangi bir çalışma yoktur. Bu makalenin amacı da kent araştırmalarında feminist perspektifin, özellikle de coğrafi feminist perspektifin gelişimini çeşitli boyutları ile açıklamaktır. Çalışma ile Türkçe coğrafya literatürde feminist perspektifin bilinirliğini arttırmak ve kent araştırmalarına feminist perspektifi yerleştirmeye yönelik adımlara

bir yenisini eklemek amaçlanmıştır. Kent araştırmalarında feminist perspektifi coğrafi açıdan anlayabilmek, öncelikle mekânın ele alınışında coğrafi perspektifi biliyor olmayı gerektirir. Bu nedenle makale, mekânın ele alınışında feminist perspektifi açıklayan bir bölüm ve kent araştırmalarında feminist perspektifi ele alan bir bölüm olmak üzere iki bölüm şeklinde planlanmıştır.

2. Mekânın Ele Alınışında Feminist Perspektif: Feminist Coğrafya

Coğrafya disiplininde mekân, disiplinin ilk gelişim yıllarında tasviri bir yaklaşımla ele alınırken, çevresel determinist yaklaşımın egemen olduğu 1920'lerde, posibilist yaklaşım ile kültürel peyzaj tartışmaları ve 1950 öncesi bölgesel yaklaşımında (Arı, 2005) bir lokasyon ve zemin olarak ele alınmaktaydı. 1950'li yıllarda disipline egemen olan pozitivist perspektif de mekânı, matematik hesaplamalarla düzenlenen soyut bir kavram olarak ele almıştır (Kaya, 2013). 1970'li yıllara gelindiğinde ise hümanist yaklaşımlarla coğrafyada insanın araştırılması önem kazanmış, toplumsal olanla mekânsal olanın ilişkisi ise yine 1970'li yıllarda gelişen eleştirel yaklaşımlarla tartışılır olmuştur.

1970'li yıllarda coğrafyada önem kazanan marksist yaklaşım, mekân bilimi olan coğrafyanın, mekâna verdiği önemi, bir toplum ve mekân bilimi olarak yüzünü toplumsal olana çevirmesi bakımından disiplinindeki en köklü tartışmaları başlatmıştır. Fakat marksist yaklaşım da pozitivist paradigmanın mekâna verdiği aşırı öneme benzer şekilde toplumsal olana daha çok önem vererek mekânı ihmal etmesi bakımından eleştirilmiştir (Pınarcıoğlu, 1994). Soja (2017) bunu, ilk marksist tartışmaların mekânsal fetişizmden kaçınmaları ile açıklar ve mekân ile zamanın, bununla beraber toplumsal olanla mekânsal olanın diyalektik ilişkisini içeren bir yaklaşım önerir. Böylece ilk ortaya çıktığı 1970'li yıllarda tarihi materyalist yaklaşımı ile toplumsal olanın önemini ön plana çıkaran marksist yaklaşım, 1980'li yıllara gelindiğinde mekânsal olanla toplumsal olanın diyalektiği ve tarihsel olanla coğrafi olanın karşılıklılığını açıklayan bir perspektif olarak gelişmiştir. Bu gelişim ise coğrafyada yerel olanla genel olanın, tarihsel olanla mekânsal olanın

¹ Bunlardan sadece bazıları.

diyalektiğini benimseyen realist yaklaşım ile gerçekleşmiştir (Helvacıoğlu, 1994; Pınarcıoğlu, 1994). Lefebvre, Harvey ve Soja gibi marksist coğrafyacıların tartışmaları ile gelişen bu perspektifi Soja (2017), postmodern eleştirel coğrafya olarak adlandırmış ve bu yaklaşımın, tarihsel gerçekliği örten coğrafi determinizmden sakınarak toplum üzerine mekânsal ve zamansal bir perspektif kurması gerektiğini söylemiştir. Böylece 1980'li yıllarda coğrafyada mekân ve toplumun karşılıklı etkileşimi tartışılmaya başlamıştır. Bu bakımdan coğrafyada kadın konusunun ele alınması da 1970'li yıllarda başlamakla beraber karşılıklı kurucu ilişkiler bakımından mekân ve cinsiyetin ele alınması 1980'li yıllara, bireysel deneyimler ve bireyselliklerin ön plana çıkması ise 1990'lı yıllara tekabül eder.

Coğrafyada kadını konu alan ilk makale Burnett'a (1973) ait olup *Antipode* dergisinde yayınlanmıştır (Mcdowell, 1993a). Coğrafyada cinsiyet konusunu disiplinde kadınların durumuna ilişkin itirazlarla ele alan tartışmalar ise ilk olarak Zelinsky (1973a, 1973b) tarafından yapılmıştır. 1974 yılında da Hayford coğrafya disiplinde kadın konusunu ele almış, 1978'de Tivers da coğrafyadan kadınların dışlanmasını tartıştığı bir makale yayınlamıştır. Disiplinde kadın konusunu ele alan ilk çalışmalar 1970'li yıllara dayanmakla birlikte 1982'de Monk ve Hanson coğrafya disiplini ile feminist perspektifin birleştirilmesini önermişlerdir. Bu bakımdan coğrafyada kadın ve cinsiyet konularının ele alınması 1970'li yıllara dayansa da coğrafyanın feminist perspektif ile tanışması 1980'li yıllarda başlamış 1990'lı yıllarda postmodern tartışmalar ile coğrafyada feminist perspektif tartışılır bir pozisyona girmiş ve devamında postmodern feminist tartışmalar önem kazanmıştır.

Feminist coğrafyacıların disipline dair ilk eleştirileri başta sayı itibarıyla erkek coğrafyacıların disipline egemen olması ve bununla ilişkili olarak coğrafi bilginin eril yapısı ile ilgili olmuştur (Bondi ve Davidson, 2003; Monk ve Hanson, 1982; McDowell, 1992). Böylece ilk gelişim yıllarında feminist coğrafyacılar, coğrafi bilgi içerisinde, kadınların deneyimlerini içeren yeni bir alan oluşturmayı amaçlamışlardır (Mcdowell, 1993a). Bu çerçevede

Monk ve Hanson (1982), coğrafya disiplindeki araştırmaları, konu, yöntem ve amaçları bakımından incelemişlerdir.

Araştırmanın konusu bakımından Monk ve Hanson (1982), başta egemen teorilerin cins körü olması ve problem durumuna ilişkin yetersizlikler ile doğrudan kadınların yaşamlarını konu alan çalışmaların eksikliği, kadınların aktiviteleri ya da toplumsal cinsiyetin öneminin yadsınması, bununla birlikte geleneksel cinsiyet rollerinin değişmez olduğunun varsayılması aracılığıyla coğrafyada cinsiyetçi yanlışlıklar olduğunu belirtmişlerdir. Mcdowell (1992) da, kadını konu alan çalışmaların az olması, kadınların mekânsal hareketlerinin sınırlılığı, kullanılan yöntemlerin kadın konularını incelemedeki yetersizliği ve araştırmaların politik yapısı bakımından coğrafyada dört kategoride kadın konularının ihmal edildiğini söyler.

Araştırmanın yöntemi bakımından da değişken olarak kadın olmayı önemli bir fark olarak görmeme, sadece erkekleri kapsayan verileri genelleme, verilerin yorumlanmasında kadınların ihtiyaçları ve kadınlar arası farklılıkları hesaba katmama, analiz birimi olarak aileyi ayırmama, genellikle evin reisi (ki büyük çoğunlukla erkek) ile görüşülmesi, bununla beraber kamusal mekânda daha çok bulunan erkeklerle görüşülmesi böylece çalışmaların çoğunun erkek deneyimlerini açıklaması, kadınları ayırt etmeyen ya da içermeyen istatistikler nedeniyle cinsiyetçi yanlışlıklar vardır (Monk ve Hanson, 1982; McDowell, 1992).

Konu ve yöntemin yanı sıra coğrafi araştırmanın amacı bakımından da cinsiyetçi yanlışlıklar disiplindeki egemen perspektifler ile ilişkilendirilmiştir. Bu bakımdan tek sorunun coğrafyacıların daha çok erkek olması ya da kadın ve kadın konularının ele alınmaması ile ilgili olmadığı anlaşılmış, konu olarak cinsiyeti sadece disipline ekleme yaklaşımının problemlili olduğu görülmüştür (Mcdowell, 1993a). Coğrafyada egemen perspektiflerin cinsiyet körlüğü, Monk ve Hanson (1982) tarafından, pozitivist yaklaşımın, sosyal değişimi anlamının aksine genel-geçer bilgi iddiasındaki objektivist yapısı, hümanist yaklaşımın da insana odaklanmasına rağmen kadınları göz ardı etmesi ve marksist yaklaşımın sınıfa odaklanarak cinsiyeti göz ardı etmesi ile ilişkilendirilmiştir. Feminist perspektifin en

şiddetli eleştirileri pozitivist paradigmaya yönelik olmakla birlikte, Monk ve Hanson (1982)'a ek olarak Zelinsky, Monk ve Hanson (1982: 319) da hümanist yaklaşımın kadınları görmezden geldiğini, Bondi (1990) de sınıfa odaklanmanın cinsiyete dayalı eşitsizliğin önemini göz ardı ettiğini söylemiştir.

Coğrafyada feminist eleştiriler ile erkekler karşısında kadınların ikincil konumu ve eşitsizliklerin haritalanması, küresel ölçekte kadınların farklı konumları, kadınların gündelik yaşantıları, deneyimleri ve yaşam standartları ile kadın ve çevre arasındaki ilişkileri anlamayı amaçlayan çeşitli çalışmalar yapılmıştır (McDowell, 1993a). Böylece ilk aşamada feminist coğrafya çalışmaları, coğrafya disiplininin, ev işleri, çocuk bakımı, erkek şiddeti, aile içi güç ilişkileri, kadın sağlığı, kadınların iş yaşamına katılımı, kadınların sosyal hareketliliği gibi kadın konularını içermesini sağlamıştır (McDowell, 1992 ve 1993a).

İlk gelişim yıllarında dünyanın çeşitli yerlerindeki kadınlara dair bilgilerin disiplinde yer almasını sağlayan feminist coğrafya, 1980'li yıllardan 1990'lı yıllara kadar geçen 10 yılda, mekansal davranışların cinsiyet temelli farklılıklarının analizinden toplumsal cinsiyetin toplumsal yapı ile ilişkisinin mekânsal açıdan incelenmesini içerecek şekilde gelişmiştir (McDowell, 1993a). Diğer bir ifadeyle 1980'li yıllara kadar feminist coğrafya çalışmaları, kadın konularının coğrafyada tartışılmasını başlatırken 1980'li yıllardan itibaren mekânın ele alınışındaki gelişmeler ile mekân ve cinsiyetin karşılıklı inşası diğer toplumsal bileşenlerle ilişkisi bakımından incelenir olmuştur.

1980'li yıllardaki çalışmalar cinsiyet konusunu coğrafyaya yerleştirmesi bakımından faydalı bulunur (Bondi, 1990; McDowell, 1992; McDowell, 1993a; McKenzie, 2002; England, 2006). Ancak yine 1980'li yıllarda feminist coğrafya araştırmaları etnomerkezci bakış açıları ve kadınlar arasındaki farklılıkları görmezden geldikleri için eleştirilmişlerdir (McDowell, 1993a). 1990'lı yıllarda ise cinsiyetin sosyal inşası, feminist coğrafyanın ilgilendiği temel konulardan biri olmuştur (McDowell, 1992; McDowell, 1993a). Böylece feminist coğrafyada, mekânın ve cinsiyetin inşası iktidar ilişkileri temelinde

incelenir olmuştur (Dias ve Blecha, 2007). Bu ise kuşkusuz feminist perspektifin, postmodern eleştirilerin süzgecinden geçmesi ile ilişkilidir.

Postmodern eleştiriler bazı coğrafyacılar için feminizmin ölümü, bazı coğrafyacılar için de bilginin inşasına dair tartışmalar için yeni bir perspektif fırsatı olarak görülmüştür (McDowell, 1993b). Tüm evrensel iddialara, dolayısıyla feminizmin iddialarına da şüpheyle bakması nedeniyle feminist coğrafyacılar postmodern teoriye güven duymazken (McDowell, 1993b), coğrafyada feminist perspektife duyulan güven de postmodern teorinin eleştirilerine dayanır. McDowell (1993a), 1990'lı yıllarda feminist coğrafya alanındaki yayın sayısının artmasına ve feminist coğrafyanın disiplinde önemli bir yere gelmiş olmasına rağmen feminist perspektife duyulan güvenin azaldığını söyler. Coğrafyada feminist perspektife duyulan şüpheyi Bondi (1990), feminizmin, radikal coğrafya anaakımının dışında kalması ile açıklar ve feminizmin postmodern teori birleşmesini önerir. Bondi'ye (1992) göre ikili kategorileri aşmak adına postmodernizm faydalı bir perspektif iken, feminizm olmaksızın da radikal coğrafya bu kategorileşmeyi (kadın-erkek) sürdürme yanlısına devam eder. Bu çerçevede coğrafi araştırmada eşitlikçi bir yaklaşım, postmodern feminist perspektifi içermelidir.

Feminist teori ve postmodern teorinin birleşmesi ile ırk, sınıf ve cinsiyet temelinde özneler arası farklılıklar önem kazanmıştır (Bondi, 1990). Böylece 1990'lı yıllara gelindiğinde kadın kategorisi tartışılarak, evrensellik ve nötrlük iddiaları eleştirilmiş, etnisite, yaş, sınıf, cinsel yönelim gibi farklılıkların dikkate alınması önem kazanmış, bunun için de postmodern yapısöküm tartışmaları faydalı bulunmuştur (Bondi, 1990; Bondi, 1992; McDowell ve Keynes 1991; McDowell 1993b).

Postmodern perspektifte cinsiyet, etnisite ya da sınıf gibi farklılıklarının hiçbirinin diğerinden daha önemli ya da ayrıcalıklı olmadığı tartışmaları coğrafyada ırk, sınıf, etnisite, cinsel kimlik gibi çeşitli beden kimlikleri ile yer ve mekân ilişkisinin tartışılmasını başlatmıştır. Böylece beşeri coğrafyada ele alınan mekânsal ölçek beden, ve temel sorunsallardan biri beden inşası olmuştur. Bu bakımdan günlük yaşamda iktidar ilişkilerini

bireysel deneyimler üzerinden anlamak feminist coğrafi araştırmaların temel sorunsalı haline gelmiştir.

Coğrafyada kadın konusunu ele alan ilk yayınlar 1970'li yıllara dayanmakla birlikte feminist coğrafyanın gelişimi açısından 1980'li yıllarda W. Zelinsky, S. Hanson, J. Monk, Woman ang Geography Study Group, L. Peake gibi isimler öncülüğünde kadınların coğrafyadan dışlanması sorunsallaştıran ve kadın konularını coğrafyaya dâhil etmeye yönelik çeşitli çalışmalar yapılırken, 1990'lı yıllarda L. McDowell, G. Rose, L. Bondi, G. Valentine, L. Peake, P. Moss gibi coğrafyacılar öncülüğünde bilgi, beden inşası, cinsiyet ve mekân ilişkisini ele alan çok sayıda çalışma yapılmış, queer teori de feminist coğrafya araştırmaları içerisinde yerini almış, 2000'li yıllarda yine beden inşası araştırmaları yaygınlaşmıştır. Bu bakımdan başlangıçta coğrafya disiplininin kadın konularını içerecek şekilde gelişmesini sağlayan feminist coğrafya bugün cinsiyet ve mekânın karşılıklı olarak nasıl inşa olduğu ile ilgilenen bir araştırma alanı olarak tanımlanmaktadır (Dias ve Blecha, 2007; Gregory vd. 2009; Kaya, 2014).

3. Kent Araştırmalarında Feminist Perspektif

Kent araştırmalarında kadın konusunun ele alınması 1970'li yıllara dayanır (Garber, 2017). Coğrafya disiplininde kentte kadın konusunu ele alan ilk yayın aynı zamanda coğrafyada kadın konusunu ele alan ilk yayın olup 1973 yılında yayınlanmıştır. Burnett (1973) coğrafya disiplininde farklı kent formlarının sosyal ve yapısal değişimini, cinsiyeti de dikkate alarak incelemiştir. Bruegel (1973) da kentin marksist analizinde cinsiyeti göz ardı eden bir çalışmayı eleştirdiği ve kentin marksist analizinde cinsiyetin önemini tartıştığı bir çalışma yayınlamıştır.

Feminist kent araştırmaları, cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerinin mekân aracılığıyla nasıl kurulduğu ile ilgilenmişlerdir. Bu çerçevede ilk feminist kent araştırmaları, öncelikle endüstrileşmeye dayalı kentsel gelişme ile birlikte mekânın cinsiyete göre bölünmesi ve kamusal-özel mekân tartışmaları çerçevesinde gelişmiştir. Bondi ve Rose (2003), kent alanındaki çalışmaları, kentin cinsiyet temelinde özgürleştirici rolüne odaklanan çalışmalar ve kentin kısıtlayıcı özelliklerine

odaklanan çalışmalar olarak sınıflandırmışlardır. Buna göre kentin özgürleştirici rolüne odaklanan çalışmalar, kadınlar için kentin geleneksel rollerden ve aileye dayalı baskıdan kurtulma olanağı sunması ile ilgilenirken, feminist kent araştırmaları daha çok cinsiyete dayalı eşitsizliklerin kent aracılığıyla nasıl inşa edildiğini anlamaya çalışmışlardır (Bondi ve Rose, 2003).

McDowell (1993a), kentlerin ataerkil varsayımlarını, erkekleri kent merkezi ve ücretli iş yaşamı ile karakterize eden, kadınları ise erkeklerin iş yaşamını sürdürebilmeleri için duygusal ve cinsel teselli ile yemek gibi ihtiyaçlarını karşılayan ve mekânsal açıdan kır ve kasabalarda ev ile kısıtlı aile melekleri olarak varsayan ideoloji ile açıklar. Bu bakımdan ilk kentsel feminist araştırmalar, sanayileşme ile birlikte kentsel mekânın ikamet alanlarının kadınların, iş merkezlerinin ise erkeklerin olacak şekilde bölünmesinin eleştirisi üzerine gelişmiştir. Bu çerçevede feminist kent araştırmacılarının temel eleştirisi ev ve ücretli iş alanlarını birbirinden ayırarak kadın ve erkek mekânları oluşturmak aracılığıyla cinsiyet rollerini meşrulaştırması bakımından bizzat planlamaya yöneliktir (Fenster, 1999).

Arazi kullanım düzenlemeleri ile kadınların özel alanla sınırlandırılmaları ve yeniden üretim işlerinin kadınlara yüklenmesinden dolayı kadınların günlük yaşamda ücretli ve ücretsiz işçiler olarak kamusal ve özel arasında kurdukları zorunlu ilişki bakımından kent planlamadaki cinsiyete dayalı eşitsizlikler ayrıca önemlidir (McDowell, 1993a).

Feminist kent araştırmaları, öncelikle kamusal-özel mekân bölünmesi olmak üzere kadınların kentsel mekândaki erkek egemen ideolojilere dayalı deneyimlerini anlamaya çalışmışlardır. Bu bakımdan feminist kent literatüründe en çok üzerinde durulan konulardan bir tanesi de kadınların kentte düşük ücretli istihdamıdır. McDowell'a (1993a) göre kadınların kentlerde düşük ücretli istihdamı, bir yandan kent yaşamındaki cinsiyete dayalı ve mekânsal ayrımları, bir yandan da kentsel fonksiyonların devamlılığının sağlanması için kadınların kullanılabilmesinin garantiye alınması düşüncesi ile ilişkilidir.

Sosyalist feminist perspektifte ataerki ve kapitalizmin karşılıklı ilişkisini Hartmann (2006) kapitalizmin ve erkeklerin cinsiyete dayalı iş bölümündeki ortak çıkarları ile açıklar. Hartmann'a (2006) göre sanayileşme ile kadınların ve çocukların emek piyasasına katılımı ile ücretlerin düşmesi ve kadınların ev içi hizmetlerinin değişmesinden rahatsız olan erkekler, yüksek ücretli işleri sahiplenme ve ailelerine tek başlarına bakabilecek düzeyde "aile ücreti" talebi ile erkek ücretlerini yükselterek, kadınları ücretli iş piyasasından çekme çabasına girmişlerdir. Kentsel kapitalist ekonominin de kadınları düşük ücretli ve düşük statülü işlerde çalıştırması, Hartmann'a (2006) göre iş gücünün yeniden üretimini garanti etmek için kapitalist sistemin de erkekleri desteklemesi ile ilgilidir. Hartmann (2006) ataerki ve kapitalizm arasında işbirliğine dayalı bir ilişkiden söz ederken Walby'e (2016) göre ataerki ve kapitalizmin kadın emeği üstündeki çıkarları çatışmaktadır ve bu çatışma politik müdahalelerle çözülmektedir. Hem Hartmann hem de Walby'nin açıklamaları dikkate alındığında erkek egemenliği kentsel ekonomi piyasaları aracılığıyla, kentsel ekonomik sistem de erkek egemenliği aracılığıyla ve politik müdahalelerle, diğer bir ifadeyle iç içe geçmiş iktidar ilişkileriyle sürdürülmektedir. İşte feminist kent araştırmaları kentsel mekânda tezahür eden bu iktidar ilişkilerini anlama, görünür kılma ve değiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bakımdan işe kadınların kentlerde düşük ücretli istihdamı, kamusal-özel mekân bölünmeleri, erkek egemen planlama ile mücadeleleri ve kadınların mekân hareketliliklerini incelemekle başlayan feminist kent araştırmaları, mekân ve kimliğin karşılıklı inşasını anlamaya yönelmişlerdir.

Coğrafyacıların postmodern teoriyi tartışmaları ve araştırmalarında postmodern perspektifi benimsemeleri ile birlikte araştırma öznesi olarak birey ön plana çıkmıştır. Kentsel mekân araştırmalarında birey, ırk, sınıf, etnisite, cinsiyet gibi değişkenlerin kesişimselliği temelinde incelenmeye başlamıştır. Cinsiyete dayalı ilişkiler salt cinsiyet farkları temelinde değil, kimlik, öznellik ve deneyimler dikkate alınarak, cinsiyet ve diğer farklılıkların kesişimi ve bu bileşenlerin mekânsallığı bir arada ele alınır olmuş, kent araştırmalarında farklılıklara dayalı sosyal inşa önem kazanmıştır (Bondi ve Rose, 2003). Bu

çerçevede bilginin sosyal inşası, temel tartışma konularından biri olmakla beraber gündelik yaşam ve bireysel deneyimler ön plana çıkmıştır. Böylece kadın olmayı bir bütün olarak gören yaklaşımdan ayrılarak kadınlar arası farklılıkların anlaşılması önem kazanmış (Bondi, 1992; McDowell, 1993a) ve kadın-erkek dualizminin de dışına çıkılarak cinsiyetin sosyal inşası, kadın-erkek kategorisi dışında kalan cinsiyetler de araştırılır olmuştur. Mekânın heteronormatif inşası ve LGBTTİ bireylerin deneyimleri kentsel mekân ile ilişkisi çerçevesinde incelenmeye başlanmıştır. Feminist kent araştırmalarında coğrafi perspektif de kentsel mekânın cinsiyeti inşasındaki rolünü anlamak açısından önemli tartışmaları başlatmıştır. Bununla birlikte kentsel mekân araştırmalarında duygu ve deneyimler önem kazanmıştır.

Preston ve Üstündağ (2005), 1990 yılından itibaren feminist coğrafyada kent ve cinsiyet konusunu ele alan İngilizce yayınları incelemiş ve feminist kent coğrafyası çalışmalarının, kenti çalışılan yer olarak inceleyen çalışmalar (kadınların ücretli ve ücretsiz iş yaşamları), kent ve mobilitayı ele alan çalışmalar (kadınların mekânsal hareketleri) ve kadınların kent mekânını nasıl değiştirdikleri (mekânsal inşa) şeklinde üç başlıkta ayırt etmişlerdir.

Kent coğrafyasında başlangıçta inceleme konusu olarak kadınları kentsel araştırmalara dâhil eden çalışmalar 1970'li yıllarda ortaya çıkmış ve kentler, kent planlama, iş bölümü, ücretli-ücretsiz iş, mekânsal hareketler vb. açılardan cinsiyete dayalı eşitsizlikler çerçevesinde tartışılır olmuştur. 1990'lara gelindiğinde mekân ve cinsiyetin karşılıklı inşası, mekânın cinsiyeti inşasındaki rolü ve beden araştırmaları önem kazanmış, kentsel araştırmalarda bireysel deneyimler ve kimlik inşası temel tartışma konuları arasına girmiştir.

4. Sonuç

Coğrafya disiplinde kentler öncelikle lokasyon ve dağılımları bakımından ele alınmaktaydı (Uğur ve Aliagaoglu, 2015). Bu yaklaşım kuşkusuz ilk gelişim yıllarında disipline egemen olan tasviri bölgesel yaklaşım ile ilişkilidir. 1950'li yıllara gelindiğinde pozitivist yaklaşımın etkisi ile kentsel araştırmalarda şehir içi arazi kullanılışı, şehirlerin ekonomik yapısı, kent peyzajı, hızlı kentleşme, kentte imar sorunu gibi

konular tartışılırken 1970’li yıllarda eleştirel yaklaşımlardan özellikle marksist teori ile kentsel eşitsizlik ve kentsel mekânın toplumsal süreçlerle ilişkisi tartışılmaya başlanmış, 1980’li yıllarda toplumsal olanla mekânsal olanın karşılıklı inşası tartışılır olmuş, 1990’lı yıllarda ise günlük deneyimler, kimlik inşası, bireysellikler, beden ve iktidar ilişkileri incelenir olmuştur.

Kentler ırk, sınıf, etnisite, cinsiyet gibi bileşenler bakımından eşitsizliklerin yaşandığı yerlerdir. Bu eşitsizlikleri başta cinsiyet ve cinsiyetin diğer bileşenlerle kesişimselliği çerçevesinde ele alan çalışmalar feminist kent araştırmalarını oluşturmaktadır. Feminist kent araştırmalarının amacı bu eşitsizlikleri görünür hale getirmek ve eşitlik temelinde dönüştürmektir. Bu bakımdan kent araştırmalarında feminist perspektifin benimsenmesi daha eşit bir dünya için mutlaka gereklidir.

Bondi (1992), kent planlamanın erkek egemen yapısını karar alıcıların ve plancıların çoğunlukla erkek olması, bu nedenle de kentsel planlama sürecinin erkek deneyimleri ve erkek bakış açısına dayanması ile ilişkilendirir. Bu bakımdan planlama disiplininde eril perspektif fiziki mekânlara kullanım atfederken feminist perspektif kullanımdan yola çıkarak deneyim odaklı bir yaklaşıma sahiptir (Oğuz ve Atatimur, 2008). Diğer bir ifadeyle planlamada eril perspektif yukarıdan aşağıya belirlemelere karşılık gelirken feminist perspektif aşağıdan yukarıya planlamayı ifade eder. Çünkü feminist perspektif ötekinin deneyimlerine duyarlı olmayı ifade eden bir yaklaşımdır. Bu nedenle dışlayıcı olmayan planlama süreçleri için feminist perspektif planlama disiplininin içerisine yerleşmelidir. Bu da yalnızca karar alma pozisyonunda ya da planlama biriminde kadın sayısının artması ile değil feminist perspektifin anlaşılıp özümsemesi ile mümkündür. Bu nedenle bu araştırmada mekânın ele alınışında ve kent araştırmalarında feminist perspektif çeşitli boyutlarıyla ele alınmıştır.

Bondi ve Rose (2003), feminist kent coğrafyası araştırmalarının kentsel kapitalist yapıda yerleşmiş cinsiyet temelli eşitsizlikleri açığa çıkarmayı ve kadınların kentsel mekânda aktör olarak görünürlüklerini arttırmayı sağladıklarını söylerler. Bu perspektifle bakıldığında kentlerin feminist analizlerle

incelenerek her bir kentte değişen eşitsizliklerin anlaşılması temel gerekliliktir. Bu da yerelde ve bireysel düzeyde öteki (erkek egemen perspektifte erkeğin ötekisi, erkek olmayan) cinsiyetlerin günlük deneyimlerinin anlaşılması ve dikkate alınmasına bağlıdır.

Bu araştırmanın temel önerisi kentlere coğrafi feminist perspektiften bakmaktır. Kentlere coğrafi feminist perspektiften bakmak, başta erkek egemenliğini sorunsallaştırmayı ve farklı kentsel mekânsal ölçeklerde bireysel mekân deneyimlerinin cinsiyete duyarlı bir perspektifle mekân ve iktidar ilişkileri çerçevesinde anlaşılmasını gerektirir. Kentsel bireysel deneyimlerin coğrafi feminist perspektifle incelenmesi, bir yandan mekânın feminist perspektifle okunması bir yandan da bireysel deneyimlerin cinsiyet temelinde anlaşılmasına karşılık gelir. Diğer disiplinlerde bireysel kentsel mekânsal deneyimler, çeşitli açılardan feminist perspektifle incelenirken coğrafyacıların bu konudaki özgün bakış açısı mekânın feminist perspektifle okunması ve bireysel deneyimlerin mekânsal olanla ilişkisinin kurulmasını gerektirir. Mekânın feminist perspektifle okunması, planlanan mekânın yanı sıra günlük deneyimlerle, örtük biçimde üretilen eril mekânsal inşaları görmeyi ve sorunsallaştırarak göstermeyi ifade eder. Bunun için kentsel mekânın cinsiyetli inşasının, kent bütünü, semt, mahalle ve sokak gibi farklı mekânsal ölçeklerde, ama mekânı bir ölçek ve zemin olarak ele almaktan öte ayrıntılı bir biçimde okuyarak, bu yapıların gündelik olanla karşılıklı inşasının, diğer bir deyişle toplumsal ilişkilerde kurucu bir güç olarak mekânın cinsiyetli iktidar ilişkilerinin açığa çıkarılması gerekmektedir. Tıpkı norm dışı cinselliklerin NIMBYizmi²nin cinsiyet ve cinselliğin normatif formlarını meşrulaştırması (Bondi ve Rose, 2003) ya da ikamet ve iş alanlarının birbirinden ayrılması ile kadınların ev melekleri olarak varsayılması (McDowell, 1993a) gibi kentler, eğlence mekânlarından tüketim mekânlarına, kaldırımlardan tabelalara, kamusal tuvaletlerden çocuk bakım merkezlerine kadar

² “Not in my back yard syndrome” Benim arka bahçemde olmasın da nerede olursa olsun anlayışı. Burada, toplumsal normlara aykırı cinsiyet ve cinselliklerin görünmediği sürece, göze görünmedikçe kabulü kast edilmektedir.

değişen mekânsal boyutlarda cinsiyetlendirilmiştir. Bu bakımdan coğrafyacılar, postmodern feminist perspektifin önerdiği ve diğer sosyal bilimlerin de kent ve cinsiyet ilişkisini incelerken odaklandığı bireysel mekânsal deneyimleri anlamaya

odaklanmalı fakat bununla beraber coğrafi bir perspektif için bizzat kentsel mekânın içerdiği ve ürettiği cinsiyetli iktidar ilişkilerini, makro ve mikro düzeyde mekân üzerinden okumalıdır.

REFERANSLAR

- Alkan, A. 1999. Toplumsal Cinsiyet ve Kent Planlaması. *SBF Dergisi*. 54(4), 1-29.
- Alkan, A. 2005. *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*. Dipnot yay. Ankara.
- Alkan, A. 2011. Şehircilik Çalışmalarının Zayıf Halkası: Cinsiyet. *Birkaç Arpa Boyu...21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar / Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan*. Sancar, S. (ed.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yay. 343-414.
- Arı, Y. 2005. 20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi: Genel Bir Değerlendirme. İçinde: Arı, Y. (Ed.). *20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi*. 3-19. Çizgi Kitabevi. Konya.
- Atauz, A. 2004. Toplumsal Cinsiyet, Mekân ve Kentler. *Mimar.ist*. 14, 55-58.
- Bondi, L. 1990. Feminism, postmodernism and geography. *Antipode*. 22(2), 156-167.
- Bondi, L. 1992. Gender symbols and urban landscapes. *Progress in Human Geography*. 16(2), 157-170.
- Bondi, L., Davidson, J. 2003. Troubling the Place of Gender. In: K. Anderson, M.Domosh, S.Pile, N. Thrift. (Eds.). *Handbook of Cultural Geography*. 325-343. Sage yay.
- Bondi, L., Rose, D. 2003. Constructing gender, constructing the urban: A review of Anglo-American feminist urban geography. *Gender, Place and Culture*. 10(3), 229-245.
- Bruegel, I. 1973. Cities, women and social class: A comment. *Antipode*. 5(2), 62-63.
- Burnett, P. 1973. Social change, the status of women and models of city form and development. *Antipode*. 5(2), 57-62.
- Deniz, A. ve Özgür, E.M. 2014. 'Görünmez Ol'dan 'Her Yerdeyiz': LGBTT Bireylerin Ankarası. *Türkiye Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi*. 4-7 Haziran 2014. Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi. Muğla.
- Deniz A. 2014. Bedeni ve mekânı konuşmak: LGBTT'lerin Ankarası. *KAOS GL*. <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=17369> adresinden 03.11.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Deniz, A. 2018. Feminist Coğrafya: Cinsiyetin Coğrafyası & Coğrafyanın Cinsiyeti. İçinde: Özgen, N. (Ed.). *Sosyal Coğrafya*. 251-284. Pegem Akademi. Ankara.
- Dias, K., Blecha, J. 2007. Feminism and social theory in geography: An introduction. *The Professional Geographer*, 59(1), 1-9.
- England, K. 2006. Producing Feminist Geographies: Theory, Methodologies and Research Strategies. In: A. Stuart and G. Valentine (eds.) *Approaches to Human Geography*. 286-297. Sage: London and Thousand Oaks, CA.
- Fenster, T. 1999. Space for gender: cultural roles of the forbidden and permitted. *Environment and Planning D: Society and Space*. 17, 227-246.

- Garber J.A. 2017. Cinsiyet ve Cinsellik. İçinde: Davies S.J. ve Imbroscio D.L. (ed.) *Kentsel Politika Teorileri*. Emek Şevket Ataman (çev.), Litera Yay. İstanbul.
- Gregory, D., Johnston, R. J., Pratt, G., Watts, M. ve Whatmore S. 2009. *The Dictionary of Human Geography*, 5th ed. Oxford, U.K. Blackwell.
- Günlük-Şenesen, G., Yücel, Y., Yakar-Önal, A., Ergüneş, E., ve Yakut-Çakar B. 2017. *Kadınsız Kentler. Toplumsal Cinsiyet Açısından Belediyelerin Politika ve Bütçeleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Hayford, A.M. 1974. The Geography of Women: An Historical Introduction. *Antipode*. 6(2), 1-19.
- Hartmann, H. 2006. *Marksizm 'le Feminizm'in Mutsuz Evliliği*. Çev. Gülşad Aygen. Agora Kitaplığı. İstanbul.
- Hekimoğlu, F., Çılgın, K. ve Balambar, Ş. (Ed.) 2017. *Toplumsal Cinsiyet ve Kent Mekân Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. TMMOB Şehir Plancıları Odası Kadın Komisyonu. Aydan Yay. Ankara.
- Helvacıoğlu, B. 1994. Evvel mekân içinde kalbur zamanlar içinde: Tarihi coğrafi materyalizm. *Toplum ve Bilim*. Sayı 64-65, 77-88.
- Jarvis, H., Kantor, P. ve Cloke, J. 2015. *Kent ve Toplumsal Cinsiyet*. Çev. Yıldız Temürturkan. Dipnot Yay. Ankara.
- Kaya, İ. 2013. Coğrafi düşüncede mekân tartışmaları. *Posseible Düşünme Dergisi*. 2(4), 1-13.
- Kaya, İ. 2014. Coğrafi Düşüncenin Değişimi ve Paradigmalar. İçinde: Arı, Y. ve Kaya, İ. (Ed.). *Coğrafya Araştırma Yöntemleri*. 19-49. Coğrafyacılar Derneği Yay. Balıkesir.
- Kayasü, S. 2006. Kadın ve mekân etkileşimi. <http://www.boyutpedia.com/934/8039/kadin-ve-mekân-etkilesimi> adresinden 31.07.2018 tarihinde erişildi.
- Lefebvre, H. 2014. *Mekânın Üretimi*. Çev. Ergüden, I. Sel yay. 2. Baskı. İstanbul. Orijinal Yay. yılı 1974.
- Lordoğlu, C. 2016. Kent coğrafyasında kadınların güvenlik endişeleri. *Modus Operandi İlişkisel Sosyal Bilimler Dergisi*. 4. Mart-Haziran. 151-176. http://www.academia.edu/30513622/Kent_Co%C4%9Frafyas%C4%B1nda_Kad%C4%B1nlar%C4%B1n_G%C3%BCvenlik_Endi%C5%9Feleri adresinden 05.11.2018 tarihinde erişildi.
- Lordoğlu, C. 2018. *İstanbul'da Bekar Kadın Olmak*. İletişim Yay. İstanbul.
- Mackenzie, S. 2002. Kentte Kadınlar. İçinde: B. Duru ve A. Alkan (Ed.) *20. Yüzyıl Kenti*. 249-283. İmge Kitabevi, Ankara.
- McDowell, L. 1992. Doing gender: Feminism, feminists and research methods in human geography. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 17(4), 399-416.
- McDowell, L. 1993a. Space, place and gender relations: Part I. Feminist empiricism and the geography of social relations. *Progress in Human Geography*. 17(2), 157-179.
- McDowell, L. 1993b. Space, place and gender relations: Part II. Feminist empiricism and the geography of social relations. *Progress in Human Geography*. 17(3), 305-318.
- McDowell, L., Keynes M. 1991. The baby and the bath Water: Diversity, deconstruction and feminist theory in geography. *Geoforum*. 22(2), 123-133.
- Mirioğlu, G., Arı, Y. 2015. Türk coğrafya literatüründe feminist coğrafyanın izleri. *Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı*. 3-11. 21-23 Mayıs 2015, Başkent Öğretmenevi. Ankara.

- Monk, J., Hanson, S. 1982. On not excluding half of the human in human geography. İçinde: Henderson G. ve Waterstone M. (Ed.). *Geographic Thought*. 35-43. Routledge. 2009. from *The Professional Geographer*. 34(1), 11 - 23.
- Oğuz, M., Atatimur, M. 2008. Kent ve kadın. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*. 6, 126-144.
- Özgüç, N. 1998a. *Kadınların Coğrafyası*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Özgüç, N. 1998b. Türkiye Üniversitelerinde Kadın Coğrafyacılar, İçinde: Necla Arat (Ed). *Aydınlanmanın Kadınları*, 177-201. Cumhuriyet Yayınları, İstanbul.
- Özgüç, N. 2008. Gender representation in academic geography in Turkey, *The Arab World Geographer*, 11(4), 232-250.
- Özgüç, N. ve Timor N. A. 2006. *İnsan ve Mekân: Prof.Dr.Erol Tümertekin'e 80. Yıl Armağanı*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Pınarcıoğlu, M. 1994. Yeni coğrafya ve yerellikler. *Toplum ve Bilim*. Sayı 64-65, 90-110. Çantay Yay. İstanbul.
- Preston, V., Üstündağ, E. 2005. Feminist Geographies of the "City": Multiple Voices, Multiple Meanings. İçinde: L. Nelson ve J.Seager. (Ed.). *A Companion to Feminist Geography*. 211-227. Blackwell yay.
- Soja, E. W. 2017. *Postmodern Coğrafyalar*. Çev. Y. Çetin. Sel yay. İstanbul. Orijinal Yay. yılı 1989.
- Şentürk, L. 2009. Eril Kente Dönüş. İçinde: Alkan, A. (ed.). *Cins Cins Mekân*. s.36-62. Varlık yay. İstanbul.
- Tivers J. 1978. How the other half lives: The geographical study of women. *The Royal Geographical Society*. 10(4), 302-306.
- Tuncer, S. 2012. Beşeri coğrafyaya feminist itirazlar. *Fe Dergi*. 4(1), 79-90.
- Tümertekin, E. 1958a. Türkiye'de kadın ve erkek nisbetinin dağılışı. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 9, 22-49.
- Tümertekin, E. 1958b. The distribution of sex ratios with special reference to internal migration in Turkey. *Review of the Geographical Institute University of Istanbul*. 4, 9-32.
- Tümertekin, E. 1958-1959. Türkiye ziraatındaki kadın gücünün dağılışı. *Türk Coğrafya Dergisi*. 18-19, 173-176.
- Tümertekin, E. 1964a. Türkiye'de ziraatte çalışan kadınların miktar ve dağılışındaki değişim. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*.14, 54-61.
- Tümertekin, E. 1964b. Changing picture of female participation in Turkish agriculture. *The Professional Geographer*. 2,17-20.
- Uğur, A. ve Aliagaoglu, A. 2015. *Şehir Coğrafyası*. Nobel Yay. Ankara.
- Walby, S. 2016. *Patriyarka Kuramı*. Çev. Osmanağaoğlu H. Dipnot Yay. 1. Baskı. Ankara. Orijinal Yay. Yılı 1997.
- Yüceşahin, M.M. 2016. Toplumsal cinsiyet ve mekânın karşılıklı ilişkisi: Patriyarkanın sosyal mekânı örgütleyişine dair bir tartışma. *Kadın/Women 2000: Kadın Araştırmaları Dergisi*. 17(1), 73-101.
- Yüceşahin, M.M., Yazgan, P. 2017. Kentler toplumsal cinsiyetsiz değildir: Türkiye'de kentsel mekânın üretiminin feminist bir eleştirisi. *Kadın / Women 2000: Kadın Araştırmaları Dergisi*. 18(1), 85-106.

- Zelinsky, W. 1973a. The strange case of the missing female geographer. *The Professional Geographer*. 25(2), 101-105.
- Zelinsky, W. 1973b. Women in geography: A brief factual account. *The Professional Geographer*. 25(2), 151-165.
- Zelinsky, W., Monk, J. ve Hanson, S. 1982. Women and geography: A Review and Prospectus, *Progress in Human Geography*. 6(3), 317-366.